

## **ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

**Букач Володимир Володимирович,**

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри*

*кримінального права, процесу і криміналістики*

*Київський у-т інтелектуальної власності*

**Олійник Анатолій Юхимович,**

*к.ю.н., професор,*

*професор кафедри приватного та публічного права*

*Інституту права та сучасних технологій*

*Київський національний університет технологій та дизайну*

*Київ, Україна*

Права і свободи людини та громадянина є інститутом галузі конституційного права. Це справедливо для демократичного суспільства, де права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави (ст. 3 Конституції України). Названі конституційні права, свободи та обов'язки громадян України закріплені в Основному Законі (Конституції України) у загальній формі. Зрозуміло, що Конституція не в змозі та і не повинна давати вичерпного роз'яснення змісту усіх прав, свобод і обов'язків, які мають громадяни. Це завдання галузевого законодавства, але вирішальна роль все ж при визначенні прав, свобод і обов'язків належить Конституції України. Метою нашого дослідження є формулювання поняття і змісту конституційних політичних прав і свобод людини і громадянина. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання: а) проаналізувати окремі праці щодо предмету дослідження; б) дати поняття конституційних політичних прав і їх зміст; в) запропонувати висновки і рекомендації щодо удосконалення правового регулювання названих прав і свобод.

Серед прав і свобод, що закріплені в конституції, окрему групу становлять політичні. Складовим елементом науково-теоретичного дослідження понять прав і свобод людини і громадянина є питання класифікації. Вона може здійснюватися на різних підставах. Здебільшого, науковці поділяють права та свободи на такі групи, як: а) особисті; б) політичні; в) економічні, г) соціальні і д) культурні. Зазначена класифікація допомагає у з'ясуванні відносної цілісності прав та свобод кожної групи. У Конституції України такий поділ на групи прямо не робиться, але у викладенні помітна згуртованість прав за вказаними ознаками. Дана класифікація у достатній мірі умовна, оскільки окремі права за своїм характером можуть бути віднесеними до різних груп. Наприклад, право на страйк може бути віднесеним як до економічних, так і до політичних, свобода слова у рівній мірі може бути віднесеною як до особистих, так і до політичних прав. Сказане вище свідчить проте, що права та свободи є неподільними та взаємопов'язаними, тому якою б не була класифікація, вона носить лише умовний характер.

Доречно навести думку П. Шумського та Г. Табалюка, які за критерій класифікації беруть сферу діяльності, в якій права людини захищають гідність особи, та виділяє наступні їх категорії: а) персональні права (захищають автономність особи та не дають державі втручатися у простір особистих свобод людини); б) політичні права (дають можливість отримувати інформацію щодо подій, які відбуваються у суспільстві, а також брати участь у вирішенні громадських справ при голосуванні під час виборів та за допомогою інших засобів впливу на громадське життя); в) процесуальні права (захищають людину від упереджених рішень з боку держави); г) соціальні права (забезпечують людину мінімумом економічної безпеки, без якої не можливо вимагати дотримання власних прав на гідному рівні) [1, с. 40].

Слушною є точка зору П. Рабиновича, який права людини класифікує за сферою суспільних відносин та характером потреб людини або цінностей,

що виступають їх об'єктом, на наступні групи: а) фізичні; б) особисті; в) культурні; г) економічні; д) політичні [2, с. 16]. У цілому можна погодитися із зазначеною класифікацією, оскільки вона є найбільш повною і охоплює широке коло суспільних відносин. Подібну класифікацію системи прав і свобод людини і громадянина пропонують вчені-юристи А. Колодій, М.Козюбра, В. Копейчиков, С. Лисенков та інші, які виділяють: особисті, політичні, економічні, соціальні та культурні права і свободи [3].

Питання класифікації та юридичного розуміння прав і свобод з давніх часів були предметом наукової думки. Досить згадати про класифікацію прав і свобод у Д. Міля або Л. Дюгі, Ж. Есмена або В. Ковалевського. Розробці теоретичних питань прав і свобод людини значну увагу приділив М.Драгоманов. Розглядаючи основні права і свободи людини як загальнолюдську цінність, він вважав за необхідне надання національної форми цим цінностям, що дало б змогу враховувати національні особливості та найбільш повно та гармонійно втілити їх у життя [4,5].

Суб'єктивні політичні права і свободи громадян являють собою досить складне та багатогранне явище правової дійсності, сутність якого полягає у характері та природі взаємовідносин між людиною і державою. Поряд з цим сутність політичних прав і свобод багато в чому залежить від специфіки вказаних взаємовідносин. Так, політичні права і свободи, у свою чергу, включають дві основні системи зв'язків між державою та її громадянами: по-перше, право на участь, що надає громадянам можливість формувати не лише державні органи, але й волю держави, участь громадян держави у мітингах, демонстраціях та вуличних походах, яка направлена на виявлення своєї громадянської позиції щодо влади; по-друге, права на свободу, сутність яких визначається існуванням у сфері невтручання, а тому і можливістю для громадянина впливати на суспільні відносини, знаходячись під захистом даної сфери; по-третє, можливості громадян звертатися до державних органів за допомогою у забезпеченні реалізації політичних свобод [6].

Класифікація конституційних свобод людини і громадянина – це їх поділ на окремі групи з використання того чи іншого критерію групування. Залежно від однорідності поняття і матеріального змісту конституційних свобод їх можна поділити на громадянські (фізичні), політичні, економічні, соціальні, культурні та особисті (матеріальні і процесуальні) [6, с. 293].

Підводячи підсумок, слід визначити конституційні політичні права і свободи як закріплені конституційними нормами можливості громадян брати активну участь у політичному житті держави і суспільства, виявляти свою громадянську позицію до дій влади, а також це воля народу, що направлена на розвиток демократії у державі. Зміст конституційних політичних прав і свобод громадян становлять: 1) право громадян на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36); 2) право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, право обирати та бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38); 3) право громадян на мирні збори, мітинги, вуличні походи та демонстрації (ст. 39); 4) право на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40).

З огляду на положення, що закріплюють суб'єктивні права і свободи громадян в Конституції України, у нашому дослідженні ставилося за мету окреслити коло прав і свобод, що відносяться до політичних та характеризуються щодо їх реалізації в умовах воєнного стану. Однак, Основний Закон України чітко не окреслює суб'єктивні права та свободи. Класифікація суб'єктивних прав і свобод є умовною, тому з приводу цього продовжують тривати дискусії в сучасних умовах. Так, наприклад, деякі автори намагаються стверджувати, що право на свободу слова, право на страйк також є політичними, хоч на нашу думку за ознаками вони є схожими до політичних про що зазначалося у роботі. На нашу думку, конституційне право щодо свободи слова є особистим, а право на страйк – економічним. Закріплені в Конституції України політичні права є невичерпними, оскільки

процес розвитку держави триває і на певному відрізку часу може виникнути необхідність щодо додаткового закріплення окремих положень, що визначають новітні форми політичної активності громадян.

### **Список використаних джерел:**

1. Шумський П., Табалюк Г. Права людини. Знати щоб захищати. *Віче*. 2001. № 3. С. 40-45.
2. Рабінович П.М. Права людини та їх юридичне забезпечення : /Основи загальної теорії права і держави : Навч. посібник для юрид. вузів і фак. Львів. держ. ун-т. К.: 1992. 00 с.
3. Основи конституційного права України : Підручник / Козюбра М.І., Колодій А.М., Копейчиков В.В. та ін. / За ред. В.В. Копейчикова. К.: Юрінком, 1997. 208 с.
4. Букач В.В., Олійник А.Ю., Свистунов В.В. Зміст конституційних політичних свобод людини і громадянина // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ України: Збірник наукових праць. 2005. № 1. С. 118-126.
5. Букач В.В. Конституційні політичні права та свободи людини і громадянина в Україні / В.В. Букач, А.Ю. Олійник: Монографія. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 172 с.
6. Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні: Монографія. К.: КНУТД; Дніпро: ДДУВС, 2018. 371 с.